

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğlence

CEYDA ULUKAYA

ceyda.ulukaya@milliyet.com.tr

Osmanlı Batılılaşma döneminde başlayan bugüne uzanan eğlence kültürümüzde, balolardan panayırlara, gazinolardan caz vapurlarına, gece kulüplerinden diskoteklere eğlence anlayışının zaman içinde nasıl bir dönüşüme uğradığını anlatan "Yıldızların Altında/ Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğlence Yaşamı" adlı kitap, ilanlar, broşürler, afiş ve fotoğraflarla da desteklenen, eğlence tarihi üzerine çok yönlü bir çalışmanın ürünü. Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan kitaptan, Cumhuriyet'in ilk yıllarına odaklanan tadmik alıntılarla devam ediyoruz:

Cumhuriyet coşkusu

Cumhuriyet'in ilk on yılı boyunca insanların yaşam biçimleri, davranışları, gündelik yaşam alışkanlıkları hızla değişmeye başladı. Eğlence yaşamı da bu değişimden nasibini aldı. (...) Balo, dans, çay vb. toplu eğlence biçimlerinin yaygınlaşması, kadınların toplumsal yaşama katılmasını sağladı. Dans dersaneleri ve profesörleri önem kazandı. Tango en sevilen dansı. Sinemalar sessizdi, ama orkestralar müzik yaparak filmleri daha keyifli izlememizi sağlıyordu. Sonra sesli filmler geldi, müzisyenler işsiz kaldılar. Tiyatrolarda ise operetler rağbet ediydi. (...) Gazeteler yarışma üstüne yarışma düzenliyorlardı. Musiki Reformu, alafangayı öne çıkarmıştı. Ama buna inat, gazinolarda alaturka müzik revaçtaydı. Şirketi Hayriye ise gezi vapurlarını ikiye bölmüştü: Saz ve Caz vapurları. Galip gelen saz vapurları oldu. Cumhuriyet'in kuruluşunun Onuncu Yılı büyük coşkuyla kutlandı. Tayyare Piyangosu'nun büyük ikramiye verdiği yılbaşılar da artık eğlencenin tavana vurduğu bir gün hüviyetini kazandı. Halkevleri kültürün yanı sıra eğlence de üretmeye başladı. İstanbul halkı "Kırk Gün Kırk Gece" adı verilen şenlik sayesinde yeni bir eğlence etkinliğine kavuştu.

Balo zamanı

Cumhuriyet'in ilk icraatlarından biri de balo düzenlemeyi ulusal bir görev olarak gündemin başına almasıdır. Ankara'daki ilk 29 Ekim balosu Türk Ocağı'nda verilir. (...) Süreyya Ağaoğlu bu ilk baloya katılan birkaç Türk kadınından biridir. Anılarında kısaca şunları aktarır: "Büyük bir heyecanla hazırlanmış, yüzüme de pudra sürmüştüm. Girişteki aynada yüzümü görünce hiç beğenemeyip mendille sildim. O günlerde o küçük bina bizim için sanki bir saraydı."

Ama Ankara'nın ilk önemli balosu Gazi Mustafa Kemal'in Orman Çiftliği'nin istasyon binasının açılış şerefine verdiği balodur. Burası küçük, iki katlı, basit bir binadır. Şehirden beş altı kilometre ötedeki bu istasyona davetliler birkaç tren vagonunda götürülür. Çünkü hem muntazam yol yoktur, hem yeteri kadar otomobil bulunmamaktadır. Gazi misafirlerini, trenin kompartımanlarını dolaşarak selamlar. Baloda hepsi hepsi üç kadın vardır: Yakup Kadri'nin Falih Rıfkı'nın ve Ruşen Eşref'in hanımları. (...)

Başkent'in ilk günlerini Ankara adlı romanına aktaran Yakup Kadri Karaosmanoğlu başkentini bu tür balolara hızla nasıl alıştığını anlatır: "Bu kış, Noel ve Yılbaşı balolarına, Ankara'da her seneden daha zevkli bir hazırlanış vardı. Çünkü bu eğlenceler, henüz açılmış olan Ankara Palaş'ın büyük hal ve salonlarında yapılacaktır."

Eğlence hayatı, "zamanın ruhu"nun belki de en belirgin haliyle gözlemlenebildiği alanlardan biri. Araştırmacı yazar Gökhan Akçura'nın son kitabı "Yıldızların Altında/ Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğlence Yaşamı" bunun adeta bir kanıtı

Buranın bin kişiden fazla davetli alabileceği söyleniyordu. Onun için birçok ailelerin daha iki ay evvelinden İstanbul terzilerine taşındıkları görülmeye başladı."

Tangoyla tanışma

İstanbul'a gerçek anlamda tangoyu getiren kişi, Arjantinli müzisyen Eduardo di Bianco'dur. Bianco, ilk konserini 18 Aralık 1928 günü Opera Sineması'nda verir. (...) Türkiye'de tangonun tanınmasına ve yayılmasına önemli etkileri olmuştur. Bir süre sonra ortaya çıkacak "Türk tango bestecileri"nin de bu usta müzisyenden etkilendiklerini düşünmek zor olmasa gerekir.

10. yıl kutlamaları

Onuncu yıldönümü kutlamaları kapsamında, "eğlence" kavramına yakın olduğunu düşündüğümüz bazı etkinliklere göz atalım: Gündüz büyük bir geçit merasimi düzenlenmiş, İstanbul'un her yanı taklarla, bayraklarla süslenmiştir. Etna kuruluşları da geçide katılmışlardır. Gece şehir baştan başa elektrikle aydınlatılır. Galata ve Beyazıt kuleleri projektörle canlandırılır. Minarelerde "Cumhuriyet, inkılap, istiklal" kavramlarını açıklayan yazılar yer alır. İlk gece yani 29 Ekim'de büyük bir fener alayı düzenlenir. Bir alay Beyazıt Meydanı'ndan, diğeri ise Harbiye ve Nişantaşı'ndan hareket eder ve bunlar Taksim'de birleşirler. Fener Alayı denizde de düzenlenir. Şirketi Hayriye, Akay ve Halic şirketlerine bağlı vapurlar bu alaya katılır. Yüzlerce kayak fenerlerle süslenir ve ışıklarla donatılmış donanmanın etrafında toplanarak şenliğe katılır. Havai fişekler ve projektör oyunları ile şenlik alayı görkemli bir hal alır. (...)

Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü için Cemal Reşit'in (Rey) bestelediği Onuncu Yıl Marşı, Şehir

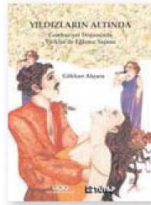
Bandosu ve 300 kişilik bir koro tarafından seslendirilmiş, bu icra İpek Film tarafından filme alınmıştır. Koroyu bizzat Cemal Reşit yönetmiştir. Bu film, Cumhuriyet'i anlatan iki kısımık bir filmle birleştirilerek 29 Ekim'den itibaren İstanbul'da sekiz sinemada birden gösterilmeye başlanmıştır.

Yılbaşı

Cumhuriyet'ten sonra yılbaşı sivil bir eğlence gecesi olarak kutlanmaya başlar. (...) Ama yılbaşının asıl yaygınlık kazanması 1931'i 1932'ye bağlayan yılbaşı olur. Nedeni Tayyare Piyangosu'nun ilk özel yılbaşı piyangosunu düzenlemesidir.

Panayırılar

Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan yerel panayırının birçokunun Cumhuriyet'in ilk döneminde de hiç bozulmayarak devam ettiğini görürüz. O dönem panayırılarını anlatan bir yazıda, yöresel canlılığın güçlü bir şekilde sürdüğü açıkça anlaşılmaktadır: "Kasaba panayırılar bir hafta, on gün kadar sürer. Bu panayırılara yalnız o kaza mıntıkasından değil, daha uzaklardan, diğer kaza ve vilayetlerden de alıcı ve satıcı olarak gelenler olur. Panayır günleri kasaba için çok mühimdir. Umumi hayat her zamankinden daha canlı ve hareketli, daha neşeli ve şataretlidir. Panayır günleri halk için bayram günleridir."

"Yıldızların Altında" YKY Yayınları'ndan çıktı.